

Citation style

Hulec, Otakar: Rezension über: Philip E. Muehlenbeck, Czechoslovakia in Africa, 1945-1968, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2016, in: Český časopis historický, 2016, 2, S. 512-514, DOI: 10.15463/rec.935269077

český časopis historický

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

menšín (napr. slovenské či židovské menšinové školstvo, slovenské spolky) v rozsahu, aký by si to tieto okruhy zaslúžili. Rozpornosť a neplatnosť viacerých výrokov a záverov spôsobuje skutočnosť, že sa autori vyjadrujú aj k okruhom, ktoré si nestanovili ako cieľ výskumu a neuskutočnili v tomto smere vlastné vedecké bádanie. Dotýka sa to predovšetkým generalizácií na adresu pocitov a prežívania tohto dramatického obdobia väčšiny maďarského obyvateľstva a s tým súvisiacej obhajoby trianonskej hranice. Tieto hypotetické tézy autori prezentujú ako pravdivé, čo z odborného hľadiska nemožno hodnotiť ináč ako inštrumentalizáciu dejín juhoslovenského Komárna v prospech slovenského národného diskurzu. V tomto smere práca inherentne nesie silný ideologický náboj, ktorý možno identifikovať ako moralistickú apológiu slovenskej držby prevažne maďarského (z etnického, resp. kultúrneho hľadiska) Komárna a opodstatnenosti trianonskej hranice. Je prirodzené, že predstavitelia národnej historiografie interpretujú historické udalosti v záujme národného spoločenstva, ale v tomto prípade autori nedodrжали kritérium overiteľnosti vlastných zásadných úsudkov. Ak bolo hlavným mienkotvorným poslaním tejto dvojjazyčnej publikácie zodpovedať na otázku, „čo toto obdobie Komárňanom dalo a čo vzalo“ (s. 7), tak sa autori namiesto neustáleho negatívneho vykresľovania maďarskej správy Komárna v rokoch 1938–1945 v diachrónej komparácii s podmienkami v medzivojnovom Československu skôr mali zamyslieť nad kontrafaktuálnou, ale zároveň jedinou pravdepodobnou alternatívnou možnosťou vývoja mesta v skúmanom období, a teda či by hypotetická príslušnosť Komárna k autonómnemu, resp. samostatnému Slovensku v rokoch 1938–1945 neznamenal pre mesto a jeho obyvateľstvo ďaleko väčšiu stratu, než by si to boli ochotní pripustiť.

Ondrej Ficeri

Philip MUEHLENBECK

Czechoslovakia in Africa, 1945–1968

New York – London, Palgrave Macmillan 2016, XII+271 s.,

ISBN 978-1-137-56144-2.

Recenzovaná kniha je druhou prací, kterou mladý historik působící na George Washington University ve Washingtonu věnoval vztahům s Afrikou v době tzv. studené války. První se zabývala snahou americké vlády pod vedením J. F. Kennedyho o navázání bližších vztahů s vedoucími představiteli nově vznikajících států na africkém kontinentě po rozpadu koloniálních říší Velké Británie a Francie.¹

Při studiu materiálů autor narazil i na zvláštní situaci ekonomických a politických vztahů jednoho malého střeoevropského státu s africkými zeměmi po skončení druhé světové války. Československo mělo už od předválečných dob vyvinutý zpracovatelský průmysl, vyrábělo mj. automobily a hlavně kvalitní letadla. Své výrobky, včetně know how, vyváželo

1 Philip E. MUEHLENBECK, *Betting on the Africans: John F. Kennedy's Courting of African Nationalist Leaders*, Oxford 2012.

do blízkého i dalekého zahraničí. Muehlenbeck v úvodu knihy přiznává, že neměl potuchu o tehdejších blízkých vztazích mezi Československem a africkými státy, protože v amerických a jiných „západních“ archivních materiálech byly relevantní zmínky uváděny pod označením „aktivity sovětského bloku“ nebo jednoduše jen „sovětské aktivity“. Až když začal sbírat podklady ke studii o mezinárodním obchodu s letadly v období studené války a seznámil se s dokumenty o československé aktivitě v tomto směru, nabyl přesvědčení, že „narazil na zlatý důl“ a rozhodl se věnovat československo-africkým vztahům samostatnou knihu. Nebylo pro něj lehké studovat v českých archivech a nedokázal číst česky psané publikace, proto si v Petru Kourovi zajistil pomocníka, který mu přeložil mnoho archivních materiálů i česky psané knihy. Kromě materiálů z českých archivů autor využil dostupných materiálů i z mnoha amerických, několika evropských a ze dvou archivů v Jihoafrické republice a Ghaně.

V české produkci máme dvě starší publikace, které se zabývají specifickými politickými a ekonomickými vztahy Československa s Afrikou: knihy Petra Zídka a Karla Siebera.² V nich je daná problematika zpracována velmi podrobně na základě archivního studia u nás i v zahraničí. Obsahuje mimo jiné i podrobný přehled tehdejších československých institucí pro naši politiku i zahraniční obchod a poskytují představu o vlivu Sovětského svazu na naši zahraniční politiku.

Muehlenbeck rozdělil svou knihu do několika kapitol, v nichž popisuje československé aktivity v Africe podle časového rozmezí a zároveň podle vztahů jednak s konzervativními koloniálními správami (1945–1962), jednak s radikálními uskupeními, snažícími se o samostatnost jednotlivých afrických kolonií (1957–1962). Dvě kapitoly věnoval konkrétním obchodním vztahům, především vývozu českých zbraní do Afriky v letech 1954 až 1968, a předposlední kapitolu pomoci některým už většinou samostatným africkým zemím s leteckou dopravou. Ta zahrnovala jak prodej československých letadel, tak i obsluhu tamních letišť, školení pilotů a letištního personálu. Poslední kapitolu autor nazval „Pokles československého vlivu v Africe (1962–1968)“. Zdálo se mu zřejmě, že už nemá cenu zabývat se danou problematikou v normalizačním období – na rozdíl od historiků-afrikanistů Zídka a Siebera. Ti se ve společné knize věnovali vývojem našich obchodních i politických, jakkoli upadajících vztahů, až do pádu komunistického režimu.

Podobnost, projevující se občas až téměř doslovným tvrzením o řadě událostí a jejich významu v československo-afrických vztazích, je mezi oběma českými publikacemi a Muehlenbeckovou knihou zcela zjevná. Svědčí to jednak o vysoké odborné úrovni našich historiků, jednak o využívání stejné materiálůvé základny a konečně i o tom, že autoři neměli dosud možnost dostat se k pramenům v dnešních ruských archivech, které jsou pro badatele nadále nepřístupné. Závěrečná konstatování, že Československo sice bylo zcela v područí tehdejšího sovětského vlivu a že se o zásadních řešeních rozhodovalo v Moskvě, ale že československá vláda a hlavně ústřední výbor KSČ si z touhy získat materiální výhody z obchodů s africkými státy, které se uskutečňovaly v dolarech, mnohdy rozhodoval samostatně, jsou rovněž podobná.

2 Petr ZÍDEK, *Československo a francouzská Afrika 1948–68*, Praha 2006; Petr ZÍDEK – Karel SIEBER, *Československo a subsaharská Afrika v letech 1948–1989*, Praha 2007.

Ve všech třech publikacích (našich i zahraniční) chybí vyčíslení cenového objemu vzájemného československo-afrického obchodu a hlavně, opět shodně, vyčíslení celkové finanční ztráty, které československé podniky za tu dobu utrpěly. Zda to je důsledkem nedostatku archivních materiálů dotčených podniků a tehdejších speciálních státních organizací, které jednaly za jednotlivé výrobce při exportu jejich výrobků a služeb, nevím, ale nikdo ze tří autorů je neobjevil.

Přestože existují zmíněné velké shody ve všech třech knihách, je třeba upozornit i na dvě podstatné odlišnosti. Muehlenbech uvádí oproti Zídkovi a Sieberovi navíc některé světové události z tehdejší doby, které sice úplně nesouvisejí s danou tematikou, ale dokreslují dobový kolorit studené války. Je například vložena podrobná kapitola o tzv. kubánské krizi a dalších tehdejších americko-sovětských aktivitách. Druhá odlišnost svědčí o tom, že autor recenzované knihy úplně nepronikl do tehdejších československých poměrů. Petr Zídek v knize *Československo a francouzská Afrika 1948–68* na šedesáti stránkách v kapitolách Kontext a předpoklady, Instituce, Mechanismy nebo Koncepce podrobně popisuje situaci v tehdejším Československu, rozebírá státní a mocenskou strukturu i způsoby, jakými československé orgány pracovaly v jednotlivých afrických zemích. Nepronikl tak hluboko do našich mocenských struktur: svědčí např. mechanické používání zkratky StB pro působení našich tajných služeb v zahraničí.

Je dobré, že recenzovaná publikace umožní světové veřejnosti seznámit se s událostmi druhé poloviny minulého století u nás i s našimi vztahy s Afrikou, protože čeština je podle Muehlenbecha (s. X) „obskurním“ jazykem.

Otakar Hulec